

همه چیز در مورد سالک

سالک یک نوع بیماری عفونی است که بر روی پوست ایجاد می‌شود. این بیماری بدون تب و درد است که طول مدت بیماری یکسال است که پس از یکسال بیمار بهبود می‌یابد ولی جای زخم باقی خواهد ماند.

تعریف سالک:

سالک یک نوع بیماری عفونی است که بر روی پوست ایجاد می‌شود. این بیماری بدون تب و درد است که طول مدت بیماری یکسال است که پس از یکسال بیمار بهبود می‌یابد ولی جای زخم باقی خواهد ماند. در کشور ما این عارضه به صورت بومی دیده می‌شود و بیشتر در مناطقی مثل خراسان مشاهده می‌گردد. عامل این بیماری (لیشمانیا) نامیده می‌شود که یک موجود تک سلولی است که جزء باکتریها نیست. (لیشمانیا) در بدن موش زندگی می‌کند. نوعی از پشه وجود دارد که بسیار کوچک است و پشه خاکی نام دارد. که موش را می‌گزد و از طریق گزیده شدن وارد بدن پشه می‌شود. و این پشه قدرت پرواز در مناطق بالا را ندارد و وقتی نیش می‌زند موجود تک سلولی وارد پوست بدن می‌شود و بیماری سالک به وجود می‌آید. این بیماری به مدت ۲ صورت خشک و مرطوب دیده می‌شود. اندازه این پشه ۳-۲ میلی متر است و در نتیجه از توری عبور می‌کند. بیشترین عملکرد این پشه در غروب صورت می‌گیرد. و از خون انسان‌ها و سایر حیوانات تغذیه می‌کند و عامل انتقال بیماری پس از یک هفته می‌شود. علائم بیماری:

زخم‌های متعدد یا بعلت گزش یا در بیشتر موارد بعلت خاراندن زخم و انتقال انگل به قسمت‌های سالم پوست بروز می‌کند.

زخم های سالک به شکل های متفاوت ، از جمله شکل خشک (نوع شهری) و شکل مرطوب (نوع روستایی) بروز می کند.

در تمام شکلهای زخم ، پس از ورود انگل به درون پوست از طریق نیش پشه خاکی ، ابتدا برآمدگی کوچک و قرمز رنگی ظاهر می شود.

شکل مرطوب:

پس از طی دوره کمون چند هفته تا چند ماه ضایعه بصورت جوش همراه با التهاب حاد ظاهر می شود . پس از دو هفته زخمی شده و سرعت بزرگ و دور آن خونی و چرکی می شود . جوش خوردن زخم از وسط و اطراف همزمان اتفاق می افتد و بطور معمول زخم ظرف مدت چهار تا شش ماه پس از شروع آن به کلی خوب می شود و به ندرت بیش از هشت ماه طول می کشد . ضایعه کاملاً بهبود می یابد و اثر آن به صورت جوشگاهی فرورفته با حاشیه ای نامنظم باقی می ماند.

شکل خشک:

پس از گذشت دوره کمون در محل گزش پشه پاپول سرخ رنگ نرم و بی درد با خارش مختصر ظاهر می شود که در اثر فشار محو نمی شود . پس از گذشت چند هفته یا چند ماه ضایعه بزرگتر شده و اطراف آن را هاله قرمز رنگی فرا میگیرد که کم کم ضایعه سفت می شود. پس از گذشت دو تا سه ماه پاپول بصورت دانه ای سرخ و برجسته با سطحی صاف و شفاف و قوامی نرم در می آید. در این هنگام گاه در روی آن فرورفتگی به عمق یک میلیمتر که ته آن پوسته پوسته است دیده می شود. به تدریج سطح این دانه نرم می شود و مایع سرروزی ترشح می کند و بالاخره ضایعه بصورت زخمی باز در می آید . زخم حدودی مشخص و حاشیه ای نامنظم و برجسته دارد که روی آن را دلمه ای کثیف و قهوه ای رنگ پوشانده است . اگر دلمه کننده شود کف زخم فرو رفته است اطراف زخم دارای هاله ای صورتی رنگ که در مقایسه با بافتهای اطراف و زیر آن سفت به نظر می رسد. ضایعه بی درد و گاهی دارای خارش خفیف است. بهبودی زخم بتدریج از مرکز زخم شروع شده و دلمه شروع به خشک شدن می کند . و پس از گذشت شش تا دوازده ماه و گاه بیشتر ضایعه کاملاً بهبود می یابد و اثر آن به صورت جوشگاهی فرورفته با حدودی کاملاً مشخص و حاشیه ای نامنظم باقی می ماند. ضایعات سالک ممکن است به یکی از اشکال زیر دیده شود:

۱- شکل خشک

۲- شکل مرطوب

۳- اشکال غیر معمول

۴- شکل مزمن

۵- شکل لوپوئید یا عود کننده

۶- ضایعات ناشی از مایه کوبی

که در این نوشته فقط به ذکر انواع خشک و مرطوب آن می پردازیم.

علل بیماری:

عامل سالک انگل تک یاخته ای بنام لیشمانیا است که درون سلول های بیگانه خوار (ماکروفاژها) پوست تکثیر می یابد. این تکه یاخته در پوست انسان ، سگ و جوندگان آلوده بصورت کروی یا بیضوی و بدون تاژک است . پس از خون خواری پشه خاکی از زخم های سالک این انگل به شکل دراز و کشیده و تاژک دار در روده پشه خاکی تکثیر یافته و پس از خون خواری مجدد پشه خاکی ، به پوست فرد سالم راه می یابد و دوباره به شکل کروی یا بیضوی تبدیل می شود.

ناقل سالک:

ناقل سالک (لیشمانیا) پشه خاکی از جنس فلوتوموس است. پشه خاکی در اندازه دو تا سه میلی متری ، موقع نشستن ، بال های خود را به شکل عدد ۷ نگه می دارد و بصورت جهشی پرواز می کند. پشه خاکی ها از سطح پوست خون خواری می کنند. در زمان خون خواری از زخم سالک انگل را می خورند و پس از یک هفته از طریق نیش ، و خون خواری ، آن را به فرد سالم انتقال می دهند.

مخزن سالک:

در شکل مرطوب (نوع روستایی) برخی جوندگان وحشی مانند موش های صحرایی و در شکل خشک (نوع شهری) انسان ، سگ و گاهی شغال و روباه نقش مخزن را ایفا می کنند.

محل زندگی پشه خاکی:

پشه خاکی فقط هنگام غروب و ساعت های اولیه شب ، خون خواری و تغذیه می کند. این حشره در طول روز در پناهگاههای گرم ، تاریک و مرطوب ، نظیر شکافهای عمیق دیوارها ، اماکن متروکه و مخروبه ، اسطبل ها ، اطراف توده های زباله و کودهای حیوانی ، لانه جوندگان ، کنده درختان ، حاشیه جویبارها ، پشت لوازم ثابت منزل (مانند کمد و قاب عکس) استراحت و تخم ریزی می کند

چه کسی در معرض خطر عفونت لیشمانیا است؟

مردم در هر سنی در معرض خطر عفونت هستند اگر در محل زندگی آنها لیشمانیوز باشد . معمولاً سالک در مناطق روستایی نسبت به مناطق شهری بیشتر رایج است ، اما بیماری در حومه برخی از شهرستانها نیز یافت می شوند . بالاترین خطر ابتلا به بیماری از هنگام غروب تا طلوع آفتاب است چرا که در این ساعات پشه های خاکی بیشتر فعال هستند .

عوارض بیماری:

سل زخم سالک پس از این که درمان می شود. شکل بدی مخصوصاً در صورت ایجاد می کند. علاوه بر این محل زخم با سایر میکروبها منجر به عوارض شدیدی می شود.

بعضی مواقع نیز سالک در جاهای حساس بدن مثل: پلک ، گوش ، بینی موجب سوراخ شدگی و تغییر شکل که کاملاً مورد توجه است به وجود می آورد.

تشخیص بیماری:

اولین گام در بررسی ، روشن شدن حضور بیمار در منطقه لیشمانیوزی و علائم اولیه در بیمار است . جهت تشخیص ، نمونه برداری از بافت آلوده (به عنوان مثال از زخم های پوستی) برای بررسی میکروسکوپی و کشت میتواند کمک کند . آزمایشات خونی جهت کشف آنتی بادی (پاسخ ایمنی) به انگل می تواند در تشخیص لیشمانیوز احشایی مفید باشد . گاهی تشخیص آزمایشگاهی لیشمانیوز می تواند مشکل باشد . حتی اگر کسی آلوده به لیشمانیوز باشد گاهی تستهای آزمایشگاهی منفی هستند .

معیارهای تشخیص آزمایشگاهی:

- ۱- مثبت بودن آزمایشات انگل شناسی (تهیه گسترش از مغز و استخوان - طحال - کبد - غدد لنفاوی - خون) و کشت از بیوپسی یا مواد آسپیره شده از اعضاء
- ۲- مثبت آزمایشات سرولوژی (DAT, ELISA, IFA) تهیه نمونه خون برای انجام تستهای سرولوژی بسادگی امکان پذیر است.

میتوان نمونه خون را در لوله های باریک هپارینه از نوک انگشت بیمار پس از ضد عفونی کردن انگشت با الکل و سوراخ کردن آن با تیغه نوک تیز استریل یا لانت یا یکبار مصرف تهیه کرد. پلاسمای آن را بوسیله سانتریفوژ کردن جدا نمود یا با تماس دادن کاغذ صافی آزمایشگاهی با خون روی انگشت بیمار مقداری از خون را بصورت یک لکه یکنواخت بقطر حدود یک سانتیمتر جذب کاغذ کرده و پس از خشک شدن مورد آزمایش آگلوتیناسیون مستقیم که انجام آن را در آزمایشگاههای کوچک و دور افتاده با تجهیزات ساده و دور افتاده عملی است قرار داد.

راههای درمان بیماری:

سالک اگر رو به بهبود است و گسترش نمی یابد و در محلی نیست که زیبایی به مخاطره بیفتد نیاز به درمان ندارد، ولی اگر زخم بزرگ، چرکی یا متعدد باشد باید درمان شوند که ظرف ۶ تا ۸ هفته به درمان جواب می دهد. اگر عود کرد باید یک دوره درمان شود و بین دو دوره باید ۲ هفته فاصله باشد. در صورت عفونت ثانویه ابتدا عفونت درمان شود. تصمیم گیری در مورد درمان به محل و وسعت ضایعه بستگی دارد. ولی بهرحال فرم های کوچک، خود به خود بهبود می یابند و نیاز به درمان خاصی ندارند، ولی وظیفه بهورز ارجاع تمام موارد مشکوک بیماری به پزشک مرکز است بطوریکه با مشاهده هر زخمی که کورک مانند بوده و در نقاط باز بدن باشد و بعد از دو هفته بهبود نیابد به خصوص در مناطق بومی بیماری بایستی بهورز آن را به پزشک ارجاع دهد. در مواردی که درمان مورد نیاز است آن را به دو صورت «درمان موضعی» و «درمان سیستمی» می توان انجام داد. در «درمان موضعی» دارو در ناحیه مبتلا مورد استفاده قرار می گیرد و شامل موارد زیر است:

- ۱- تزریق داخل و اطراف ضایعه.
- ۲- درمان با روش سرد نمودن ضایعه یا کرایوتراپی.
- ۳- گرمادرمانی.

۴- درمان با ترکیبات دارویی موضعی (مثل پمادها)

و در «درمان سیستمی» داروی مورد نیاز از طریق تزریق عضلانی استفاده می شود و در موارد زیر کاربرد دارد:

- ۱- عدم بهبود با درمان موضعی.
- ۲- محل نامناسب ضایعه برای درمان موضعی مثل نوک بینی و اطراف ارگان های حیاتی مثل گوش و چشم.
- ۳- درمان انواع منتشر پوست.

پزشکان معتقدند این بیماری بدون دارو هم قابل درمان است و صرفاً جهت کم شدن ضایعات در روی پوست از دارو استفاده می شود. افرادی که دچار این بیماری هستند زمانی که به صورت طبیعی بهبود پیدا می کند (یعنی زمانی که از دارو استفاده نمی کنند) از معنویت بیشتری برخوردار خواهند بود. این بیماری اگر در جایی از بدن باشد که دیده شود درمان دارویی صورت می گیرد. در غیر این صورت درمان دارویی صورت نمی گیرد و بیمار خودبه خود خوب می شود. چرا که در صورت عدم درمان دارویی مصونیت کاملتر است. در افراد مسن و یا بیماران قلبی درمان معمولاً انجام نمی شود. درمان اصلی با آمپولی به نام گلوکانتیم صورت می گیرد که به صورت عضلانی و یا در موضع تزریق می شود. فصل گزش این پشه اواخر اردیبهشت تا خرداد ماه است و علائم در تابستان و حتی پاییز ظاهر می شود. پشه در روزها در بین درها و پنجره ها و درزهای آن و نخاله های ساختمانی و مکان های تاریک و غیر بهداشتی زندگی می کند.

روش درمان:

ترکیبات آنتیموان پنج ظرفیتی (گلوکانتیم و پنتوستام) : که بدو شکل تزریق موضعی و تزریق سیستمیک قابل استفاده است.

تزریق موضعی در موارد زیر اندیکاسیون دارد.

تعداد ضایعات محدود (۲- ۳) عدد در نزدیکی ارگانهای حیاتی نباشد.

روش تزریق:

تزریق معمولاً در چهار نقطه داخل زخم صورت می گیرد تا زمانی که رنگ محل تزریق ضایعه متمایل به سفید گردد.

مقدار تزریق:

بستگی به اندازه ضایعه داشته و فواصل درمان هفته ای یکبار می باشد . درمان یاد شده تا بهبودی کامل ضایعه توصیه می گردد.

داروهای موضعی که در درمان سالک به کار رفته است عبارتند از:

- کیناکرین
- مایکونازول
- کلوتریمازون
- گلوکانیم
- کلروپرومازین
- پاراموایسین
- آمفوتریسین

روش های پیش گیری از سالک:

- رعایت بهداشت محیط
- گرد آوری فضولات حیوانی و جلوگیری از انباشته شدن آنها
- گرد آوری و دفع بهداشتی و مستمر زباله با استفاده از سطل دردار
- بهسازی محیط
- تخریب و تسطیح اماکن مخروبه.
- دوری از محل زندگی پشه خاکی و مناطق آلوده به سالک ، به ویژه هنگام غروب و اوایل شب
- محافظت بدن در برابر نیش زدن پشه خاکی
- ترمیم شکاف ها و حفره های موجود در دیوارها و سایر قسمت های مناطق مسکونی انسان و دام
- پوشاندن قسمت های باز بدن
- مبارزه با جوندگان و سگ های ولگرد
- محافظت و پوشیده نگه داشتن زخم های سالک برای جلوگیری از گزش پشه خاکی و انتقال بیماری
- استفاده از حشره کش های موثر شیمیایی در منازل به صورت مستمر.

- استفاده از پشه بندهای آغشته به سموم موقع استراحت هنگام شب در فضای باز.
- نصب توری مناسب پشت پنجره های منازل برای جلوگیری از ورود حشره ناقل در طبقات اولیه ساختمان.
- دفع صحیح و مستمر زباله و فضولات دامی و انسانی و جلوگیری از انباشته شدن آنها.
- درمان کامل و به موقع بیماران مبتلا

سالک یک نوع بیماری عفونی است که بر روی پوست ایجاد می شود. این بیماری بدون تب و درد است که طول مدت بیماری یکسال است که پس از یکسال بیمار بهبود می یابد ولی جای زخم باقی خواهد ماند.

BehdashTiha.Com

اولین سایت رسمی مربیان بهداشت مدارس سراسر کشور

